

Eduskunta
Lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Asia: HE 172/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi sekä LA 39/2019 vp Lakialoite laeiksi rikoslain 25 luvun ja avioliittolain 19 §:n muuttamisesta

Kirjallinen asiantuntijalausunto

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi avioliittolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lakialoitteesta laeiksi rikoslain 25 luvun ja avioliittolain 19 §:n muuttamisesta.

Sisäministeriö on antanut lausunnon asiakohdassa mainitusta hallituksen esityksestä joulukuussa 2020 päättyneellä lausuntokierroksella. Sisäministeriö on lausunnossaan korostanut uhrin oikeuksien toteutumisen turvaamista. Lausuntovaiheessa sisäministeriö painotti luonnoksesta ilmi käyviä seikkoja, joiden mukaan avioliiton kumoamiseen liittyvät näyttövaikeudet, asian käsittelystä johtuvat oikeudenkäyntikulut ja epävarmuus päätöksen rajat ylittävistä vaikutuksista saattavat heikentää halukkuutta avioliiton kumoamista koskevan menettelyn käyttämiseen.

Sisäministeriö toi lausunnossaan julki, että Oikeusapulain 7 §:n mukaan oikeusapua ei anneta, jos asialla on hakijalle vähäinen merkitys tai jos se olisi selvästi tarkoitusperättömyyden verrattuna hakijalla siitä koituvaan hyötyyn. Sisäministeriö katsoi lausunnossaan, että Hallituksen esityksen luonnoksessa todetut lain tosiasialliset muutokset nykytilaan, kuten menettelyn symbolinen merkitys ja oikeudellisen vaikutuksen ero suhteessa avioeromenettelyyn, voivat olla omiaan estämään hakijalle annettavan maksuttoman oikeudenkäynnin. Sisäministeriö toi lausuntovaiheessa esiin mahdollisuuden siitä, että avioliiton kumoamista koskeva erillissääntely onkin saattamassa lain avulla suojattavaan kohderyhmään ensisijaisesti kuuluvat naiset ja tytöt nykyistä heikompaan asemaan. Pakottamalla solmitun avioliiton purkamiselle oltiin lausuntovaiheessa tarjoamassa vaihtoehtoa, joka näytti ajavan haavoittuvassa asemassa olevat naiset ja tytöt kantamaan yksin merkittäviä taloudellisia, henkisesti raskaita ja epävarmoja seurauksia.

Eduskunnassa nyt käsiteltävänä olevassa Hallituksen esityksessä avioliiton kumoamista koskevan asian käsittelystä tuomioistuimessa ei perittäisi hakemusmaksua. Ehdotuksen mukaan tämä alentaa jonkin verran kynnystä

saattaa avioliiton purkamista koskeva asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Hallituksen esityksessä todetaan olevan epätodennäköistä, että avioliiton kumoamista haetaan avioeron sijasta hakemusmaksun välttämisen vuoksi. Sisäministeriö pitää kuitenkin mahdollisena, että joissakin yksittäisissä tapauksissa hakemusmaksun välttäminen voi olla syy valita avioeron sijaan avioliiton kumoamisen menettely. Näin yksittäinen pakkoavioliittoon päätyneen uhri voi joutua tilanteeseen, jossa menettelyn riskit konkretisoituvat mm. hakemusmaksua huomattavasti merkittävimpien oikeudenkäyntikulujen muodossa.

Sisäministeriö katsoo, että avioliiton kumoamisen menettelyyn liittyy yhä merkittävä taloudellinen riski avioliittoon pakotetun hakijan etuja turvaavan oikeudellisen asiantuntijan kustannusten korvaamisen osalta. Hallituksen esityksessä tuodaan yhä julki menettelyn lähinnä symbolinen merkitys ja todetaan nimenomaisesti, että osallisille voi aiheutua asian hoitamisesta oikeudenkäyntikuluja siltä osin kuin heillä ei ole oikeutta oikeusapuun.

Sisäministeriö pitää tärkeänä, että uhrin oikeusturva tulisi eduskuntakäsittelyn yhteydessä varmistaa siten, ettei jo entuudestaan haavoittuvassa asemassa oleva uhri joudu kantamaan riskiä riita-asian lopputuloksen sisällön ja vaikuttavuuden lisäksi vielä asian käsittelyn aiheuttamista kustannuksista. Tämä hallittavissa oleva riski on mahdollista jättää yhteiskunnan kannettavaksi. On todettavissa, että taloudellinen vaikutus yhteiskunnalle ei näiltä osin olisi merkittävä. Kuten hallituksen esityksestäkin käy ilmi, avioliiton kumoamiseen liittyviä tapauksia tulee olemaan lukumääräisesti vähän.

Sisäministeriö katsoo, että pakottamalla solmittua avioliittoa koskevan asian vireille panijan tulisi saada aina oikeudellinen apu maksutta. Vastaavaan tapaan eduskuntakäsittelyn yhteydessä tulisi varmistaa, että uhrilla on aina käytettävissään riittävä muu tuki oikeudenkäyntiä varten.

Lakialoite laeiksi rikoslain 25 luvun ja avioliittolain 19 §:n muuttamisesta

Lakialoitteessa ehdotetaan rikoslain 25 luvun ja avioliittolain 4 luvun 19 pykälän muuttamista. Aloitteen tarkoituksena on kriminalisoida pakkoavioliitot erillisillä rikoslain pykälillä sekä mahdollistaa pakkoavioliiton mitätöinti hakemuksesta.

Sisäministeriössä on tutustuttu lakialoitteeseen ja katsotaan, että lakialoitteella tavoitellaan pakkoavioliiton mitätöinnin mahdollistamisen lisäksi ainakin kahta muutosta nykytilaan. Ensinnäkin lakialoitteessa esitetään pakkoavioliiton kriminalisoinnin täydentämistä siten, että pakkoavioliitto muuttuisi käytännössä kaikissa muodoissaan virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi. Toisaalta lakialoitteessa esitetään rangaistusasteikon selvää korostusta ns. perusmuotoisen pakkoavioliiton tapauksessa.

Pakkoavioliiton mitätöinnin osalta sisäministeriö katsoo, että tässä kirjallisessa asiantuntijalausunnossa aiemmin käsitellyssä hallituksen esityksessä on tuotu julki varsin selkeästi ne seikat, joiden perusteella avioliiton mitätöinti ei ole erityisesti avioliittoon pakotetun henkilön ja hänen mahdollisten lastensa aseman heikkenemisen johdosta käyttökelpoinen ratkaisu. Hallituksen esityksessä on todettu kumotun avioliiton oikeusvaikutuksien olevan ehdotetussa muodossaan mukaan samat kuin avioerossa. Näin ollen avioliiton

aikana syntynyt lapsi säilyttää aviolapsen aseman ja hänellä on oikeus saada elatusta vanhemmiltaan. Avioliiton kumoamisella ei olisi myöskään ehdotetussa muodossaan välitöntä vaikutusta lapsen huoltajuuteen. Siitä voidaan sopia tai määrätä erikseen. Nämä vaikutukset ovat liitosta syntyneen lapsen edun mukaisia. Avioliiton mitättömäksi julistaminen poistaisi avioliiton mukanaan tuoman perheoikeudellisen juridisen suojan, jolloin mm. lapsen oikeus saada elatusta molemmilta vanhemmiltaan olisi vaarassa.

Tässä kirjallisessa asiantuntijalausunnossa aiemmin käsitellyssä hallituksen esityksessä on todettu, että pakkoavioliiton rangaistavuutta koskevan sääntelyn täsmentämistarvetta arvioidaan oikeusministeriössä erikseen. Sisäministeriö pitää hallituksen esityksessä esitetyn kaltaista arvioinnin toteutustapaa asianmukaisena. Lakialoitteessa esitettyjä muutoksia voidaan sisäministeriön näkemyksen mukaan pitää siinä määrin merkittävinä, että asiaa on valmisteltava lakialoitteessa julki tuotuja seikkoja laajemmin ja huolellisemmin. Sisäministeriön tiedossa ei myöskään ole seikkoja, joiden perusteella pakkoavioliiton kriminalisoinnissa olisi tullut tarvetta kiristää rangaistuskäytäntöä. Sisäministeriö pitää tässä vaiheessa rangaistusasteikon nostamisen sijaan riittävänä sitä, että eduskunnassa parhaillaan käsittelyssä olevan pakottamalla solmitun avioliiton kumoamissääntely vahvistaa viestiä siitä, että oikeusjärjestyksemme ei hyväksy pakottamalla solmittua avioliittoa.

Poliisitarkastaja

Kimmo Halme

Jakelu

Lakivaliokunta

Tiedoksi

oikeus.sm@govsec.fi

Ohisalo Maria

Lindstedt Katarine

Koskela Akseli

Kerman Sami

Kivinen Tiina

Henttonen Milja

Söderman Jaana

Landström Tiina

Alvesalo Anu

Vuori Tomi